

УЧАСТЬ ГРУПИ СВІТОВОГО БАНКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР

©2019 ПАЛАМАРЧУК Н. О.

УДК 339.732
JEL: F01; Q01

Паламарчук Н. О. Участь групи Світового банку в забезпеченні сталого розвитку: глобальний вимір

У глобальному вимірі реалізація концепції сталого розвитку потребує консолідації зусиль світової спільноти за допомогою глобального партнерства, формування фінансових та інтелектуальних ресурсів на світовому рівні, а також розробки проектів та програм з метою вирішення глобальних проблем у різних регіонах світу. Однією з міжнародних інституцій, що сприяє реалізації сталого розвитку, є група Світового банку. Метою статті є дослідження та аналіз участі групи Світового банку в забезпеченні сталого розвитку у світі. Проведене дослідження дозволило визначити основні напрями сприяння сталому розвитку групи Світового банку, провести аналіз фінансування та кредитування групи, а також визначити основні програми та проекти, що реалізуються цією групою в різних регіонах світу. Загалом, останніми роками група Світового банку акумулювала значні фінансові ресурси та розробила особливий підхід до реалізації сталого розвитку. Аналіз реалізації проектів та програм з упровадження сталого розвитку на глобальному рівні свідчить про формування унікального підходу до кожного регіону світу. Світовий банк забезпечив ефективне поєднання універсальних напрямів сталого розвитку та вирішення особливих проблем груп країн по всьому світу. Перспективою подальших досліджень є більш ґрунтовний аналіз регіональних проблем та підвищення ефективності їх вирішення за сприяння Світового банку.

Ключові слова: Світовий банк, глобальне партнерство, сталий розвиток, бідність, добробут.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-28-33>

Табл.: 2. **Бібл.:** 9.

Паламарчук Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу, Черкаський державний технологічний університет (бул. Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна)

E-mail: palamarchuk.nataliia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1076-0401>

УДК 339.732
JEL: F01; Q01

UDC 339.732
JEL: F01; Q01

Паламарчук Н. А. Участие группы Всемирного банка в обеспечении устойчивого развития: глобальное измерение

В глобальном аспекте реализация концепции устойчивого развития требует консолидации усилий мирового сообщества с помощью глобального партнерства, формирования финансовых и интеллектуальных ресурсов на мировом уровне, а также разработки проектов и программ с целью решения глобальных проблем в разных регионах мира. Одним из международных институтов, которые способствуют реализации устойчивого развития, является группа Всемирного банка. Целью статьи является исследование и анализ участия группы Всемирного банка в обеспечении устойчивого развития в мире. Проведенное исследование позволило определить основные направления содействия устойчивому развитию группы Всемирного банка, провести анализ финансирования и кредитования группы, а также определить основные программы и проекты, реализуемые данной группой в различных регионах мира. В целом, за последние годы группа Всемирного банка аккумулировала значительные финансовые ресурсы и разработала особый подход к реализации устойчивого развития. Анализ реализации проектов и программ по внедрению устойчивого развития на глобальном уровне свидетельствует о формировании уникального подхода к каждому региону мира. Всемирный банк обеспечил эффективное сочетание универсальных направлений устойчивого развития и решения особых проблем групп стран по всему миру. Перспективой дальнейших исследований является более основательный анализ региональных проблем и повышения эффективности их решения при содействии Всемирного банка.

Ключевые слова: Всемирный банк, глобальное партнерство, устойчивое развитие, бедность, благосостояние.

Табл.: 2. **Библ.:** 9.

Паламарчук Наталія Александрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу, Черкаський державний технологічний університет (бул. Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна)

E-mail: palamarchuk.nataliia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1076-0401>

Palamarchuk N. O. The World Bank Group's Role in the Implementation of Sustainable Development: Global Dimension

In the global context, realization of the conception of sustainable development requires consolidation of efforts of the world community by means of the global partnership, the formation of financial and intellectual resources at the world-wide level, and the development of projects and programs in order to address global problems in different regions of the world. One of the international institutions that promotes sustainable development is the World Bank Group. The article is aimed at researching and analyzing the World Bank Group's role in the implementation of sustainable development in the world. The research provided for identifying the main directions of promoting sustainable development on the part of the World Bank Group, analyzing the group's financing and crediting, and identifying the main programs and projects implemented by the Group in different regions of the world. Overall, the World Bank Group has accumulated considerable financial resources in recent years and has developed a special approach to the implementation of sustainable development. The analysis of implementation of projects and programs on introduction of sustainable development at the global level testifies to formation of an unique approach to each region of the world. The World Bank has ensured an effective combination of the universal directions of sustainable development and addressing the special problems of groups of countries around the world. Prospect for further research is a more thorough analyzing of regional problems and increasing the efficiency of solving them with the assistance of the World Bank.

Keywords: World Bank, global partnership, sustainable development, poverty, welfare.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 9.

Palamarchuk Nataliia O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics and Business, Cherkasy State Technological University (460 Shevchenko Blvd., Cherkasy, 18006, Ukraine)

E-mail: palamarchuk.nataliia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1076-0401>

У сучасних умовах розвитку світової економіки відбуваються як загострення глобальних проблем, так і потреба в їх вирішенні. Особливої актуальності набуває необхідність раціонального використання ресурсів, забезпечення економічного зростання в різних регіонах світу, подолання бідності, забезпечення гендерної рівності, розвиток систем освіти та охорони здоров'я, забезпечення загального людського розвитку, підвищення стійкості світової системи до економічних та екологічних загроз. Комплексне вирішення всіх цих проблем поєднано в концепції сталого розвитку.

Загалом концепція сталого розвитку спрямована на забезпечення нормальних умов для кількох поколінь і має однозначне спрямування на ефективний перспективний розвиток людства. У концепції поєднано економічне зростання, екологічну безпеку та соціальний добробут. У глобальному вимірі концепція сталого розвитку потребує консолідації зусиль світової спільноти за допомогою глобального партнерства, формування фінансових та інтелектуальних ресурсів на світовому рівні, а також розробки проектів та програм з метою вирішення глобальних проблем у різних регіонах світу.

Метою статті є дослідження та аналіз участі групи Світового банку в забезпеченні сталого розвитку у світі. Реалізація даної мети передбачає дослідження основних напрямів діяльності групи Світового банку, аналіз фінансування країн-партнерів, визначення основних секторів фінансування за регіонами світу.

Розробкою основ концепції сталого розвитку на глобальному рівні займалися багато вчених. Донелл Медоуз, Денніс Медоуз, Йорген Рандерс та Вільям Беренс дослідили проблему зростання чисельності населення у світі та надмірне використання ресурсів у планетарному масштабі. Для сприятливого розвитку людства потрібними є, на їхню думку, не лише технологічні досягнення, а й політичні та соціальні зміни [1]. Гру Харлем Брундтланд визначив, що в сучасних умовах світовий розвиток потребує ефективного поєднання потреб (особливо для бідного населення) та обмежень. Такий підхід дозволяє задовольняти потреби теперішніх та майбутніх поколінь, що і визначає поняття «сталий розвиток» [2]. Едвард Барбієр сформулював основну ідею сталого розвитку, яка має графічний вигляд діаграми Венна та передбачає поєднання трьох складових – економічний розвиток, соціальний розвиток і навколишнє середовище [3].

А. Барлетт сформулював закони сталого розвитку, в основі яких лежить забезпечення ефективного поєднання таких сучасних чинників глобального розвитку, як чисельність населення, рівень споживання, тривалість та рівень життя, основні ресурси, рівень забруднення [4]. В. Томас, М. Дайламі, А. Дарешвар, Д. Кауфман, Н. Кішор, Р. Лопес, Я. Ван в умовах необхідності забезпечення сталого розвитку запропонували оцінювати якість економічного зростання через

показник розвитку людського потенціалу, показники зростання тривалості життя, підвищення грамотності дорослого населення, зниження дитячої смертності [5].

Д. Герман сформулював інноваційну теорію сталого розвитку, яка передбачає збалансований світовий розвиток, що гармонійно поєднує інноваційний інтенсивний економічний розвиток країн з вирішенням глобальних проблем (подолання бідності та дискримінації, збереження довкілля) [6]. Д. Фаєн, Р. Макклін та М-Г. Парк сформулювали два підходи до забезпечення сталого розвитку на глобальному рівні. Відповідно до першого в результаті економічного зростання країн накопичуються фінансові ресурси, що спрямовуються на вирішення соціальних та екологічних проблем, другий підхід спрямований на скорочення ресурсних та енергетичних витрат у процесі економічного розвитку [7].

Усі зазначені підходи реалізовані в концепції сталого розвитку в умовах глобального світового розвитку. Разом з тим важливим напрямом досліджень є аналіз сучасного стану реалізації концепції сталого розвитку. Таке дослідження можна провести на основі оцінки діяльності групи Світового банку.

Діяльність групи Світового банку полягає в наданні необхідних ресурсів, що включає фінансування, знання та досвід з метою реалізації принципів сталого розвитку. З метою вирішення глобальних проблем Світовий банк формує та зміцнює глобальне партнерство. Це дозволяє об'єднати державний та приватний сектори, посилити вплив політиків, фондів, недержавних організацій, громадянського суспільства та всіх зацікавлених осіб на становлення сталого розвитку у світі.

На основі ефективного використання фінансових ресурсів, а також впровадження інноваційних рішень група Світового банку вже досягнула значних результатів у реалізації цілей сталого розвитку. Так, за останні роки зусиллями групи Світового банку 3,5 млн гектарів землі було забезпечено іригаційними послугами; побудовано або відремонтовано 76120 км доріг; 273 млн осіб забезпечено базовими послугами у сфері охорони здоров'я, харчування та народонаселення; 1,8 млн громадян забезпечено фінансовими послугами; прийнято на роботу або підготовлено 11 млн вчителів; 47 млн осіб забезпечено доступом до покращених систем водозабезпечення; 44 млн осіб охоплено програмами соціального захисту [8; 9]. Подальша діяльність групи Світового банку спрямовується на збереження досягнутих результатів та подальше вирішення нагальних суспільних проблем на світовому рівні та на рівні окремих країн.

Сучасна діяльність Світового банку ґрунтується на глобальному партнерстві. Зусилля організації спрямовані на постійний пошук партнерів, що допоможуть вирішити важливі завдання на шляху до

сталого розвитку, а також забезпечити фінансування проектів та програм. Світовий банк допомагає країнам не лише фінансово, він забезпечує доступ до тривалої співпраці, значного досвіду з метою забезпечення сталого розвитку та виконання цілей на 2030 рік.

З метою подолання бідності та прискорення забезпечення загального добробуту Світовий банк виокремив три основні напрями сприяння сталому розвитку. Це сприяння стійкому економічному зростанню в інтересах всіх верств населення, збільшення обсягів та ефективності інвестицій у людей, а також підвищення стійкості до нестабільності, потрясінь або загроз у світовій економіці.

У 2018 р. група Світового банку спрямувала на глобальні та регіональні проекти близько 66,9 млрд дол. США. З них 19,8 млрд дол. – у країни Африки на південь від Сахари, 14,1 – в Південну Азію, 8,8 – в Європу та Центральну Азію, 8,7 – у Латинську Америку та Карибський басейн, 8,2 – на Близький Схід та Північну Африку, 6,8 – у Східну Азію та Тихоокеанський регіон. Детальніший розподіл фінансування за установами Групи Світового банку наведено в *табл. 1*.

Загальний обсяг фінансування у 2018 р. порівняно з 2014 р. зріс на 13%. З 2014 по 2018 рр. рівень використання фінансових ресурсів скоротився (76,3% у 2014 р. і 68,38% у 2018 р.). Найбільший обсяг фінансових ресурсів зосереджено у Міжнародній асоціації розвитку – 36% та Міжнародному банку реконструкції

та розвитку – 34,4%. Найбільш ефективно використовує зарезервовані кошти Міжнародна фінансова корпорація (2014 р. – 89,33%, 2018 р. – 95,89%), найменш ефективно використання відмічено в Міжнародній асоціації розвитку (2014 р. – 60,4%, 2018 р. – 59,9%).

З метою виявлення та подолання проблем розвитку окремих країн та регіонів Світовий банк розвиває регіональне співробітництво. Усі фінансові ресурси, що спрямовуються в певний регіон світу, розподілено по окремих секторах відповідно до програми діяльності в регіоні (*табл. 2*).

У країни Південної Африки спрямовано найбільший обсяг фінансових ресурсів – 16,5 млрд доларів. У регіоні впроваджується ефективне використання технологій з метою забезпечення доступу до екологічно чистих і надійних джерел енергії. Світовий банк сприяє розширенню енергосистем, розвитку мережі ліній електропередач, впровадженню інноваційних рішень у сфері автономної електрифікації, зростанню потужностей енергоустановок на відновлювальних джерелах енергії, загальному зростанню рівня обслуговування. У країнах Південної Африки застосовується багатогалузевий підхід до подолання проблеми відставання дітей у зрості, розширення доступу до освіти в ранньому віці та максимально ефективного використання можливостей соціального захисту для найбільш вразливих верств населення. З метою підвищення ефективності під-

Таблиця 1

Фінансування, що надається групою Світового банку країнам-партнерам (за фінансовий рік, млн дол. США)

Фінансування	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Група Світового банку					
Зарезервовані кошти	58190	59776	64185	61783	66868
Надані кошти	44398	44582	49039	43853	45724
Міжнародний банк реконструкції та розвитку					
Зарезервовані кошти	18604	23528	29729	22611	23002
Надані кошти	18761	19012	22532	17861	17389
Міжнародна асоціація розвитку					
Зарезервовані кошти	22239	18966	16171	19513	24010
Надані кошти	13432	12905	13191	12718	14383
Міжнародна фінансова корпорація					
Зарезервовані кошти	9967	10539	11117	11854	11629
Надані кошти	8904	9264	9953	10355	11149
Багатостороннє агентство по інвестиційних гарантіях					
Загальний обсяг страхового покриття	3155	2828	4258	4842	5251
Траст-фонди					
Зарезервовані кошти	4225	3914	2910	2962	2976
Надані кошти	3301	3401	3363	2919	2803

Джерело: складено за [8].

Кредитування МБРР і МАР по секторах у 2018 р., %

Сектор	Південна Африка	Східна Азія та Тихоокеанський регіон	Європа та Центральна Азія	Латинська Америка та Карибський басейн	Близькій Схід та Північна Африка	Південна Азія
Водозабезпечення, каналізація та утилізація відходів	11	24	1	11	8	7
Транспорт	4	8	7	15	4	11
Соціальний захист	9	6	6	9	18	6
Державне управління	24	9	17	8	11	10
Інформаційно-комунікаційні технології	1	2	3	до 1	1	2
Сільське господарство, рибальство та лісове господарство	8	15	3	7	2	13
Освіта	8	5	1	13	12	16
Енергетика та гірничо-промисловість	19	2	24	12	16	12
Фінансовий сектор	2	0	18	2	1	1
Охорона здоров'я	7	8	3	18	10	11
Промисловість, торгівля та послуги	8	21	18	4	17	10
Усього, млрд дол. США	16,5	4,6	4,5	4,3	6,4	10,7

Джерело: складено за [8].

приемницької діяльності розроблено та розпочато психологічні курси, що сприяють розвитку особистої ініціативи та успішної підприємницької поведінки.

У країнах Східної Азії та Тихоокеанського регіону в приватному секторі зосереджено 90% робочих місць, тому пріоритетом діяльності Світового банку є зниження бідності та стимулювання економічного розвитку для всіх верств населення саме в приватному секторі. З цією метою формується ефективна нормативно-правова база, заохочується залучення приватних структур у проекти по сталому розвитку, здійснюється модернізація сільськогосподарської сфери, надаються консультації всім зацікавленим учасникам. Даний регіон є одним із найбільш вразливих до наслідків зміни клімату та стихійних лих. Тому в регіоні модернізуються насосні станції, споруджуються нові інфраструктурні об'єкти, фінансуються підприємства, що вживають заходи по скороченню забруднення повітря. Одними із основних проблем у регіоні є зростання нерівності, економічна незахищеність, випереджаючі темпи урбанізації. Для Китаю сучасними викликами стали старіння населення, хронічні захворювання та високі витрати на охорону здоров'я.

В Європі та Центральній Азії Світовий банк сприяє створенню основ для макроекономічної та фінансової стабільності, вдосконаленню управління, створенню сприятливих умов для економічного

зростання. Також реалізується фінансова підтримка розвитку торгівлі, транспортної інфраструктури, покращенню регіональної інфраструктури цифрового зв'язку. В регіоні реалізуються програми щодо розвитку людського капіталу, які стосуються системи охорони здоров'я, початкової та середньої освіти. З метою підвищення стійкості країн регіону до змін клімату та стихійних лих передбачено перехід до низьковуглецевої енергетики, стійкого землекористування та підвищення готовності до зміни клімату.

У країнах Латинської Америки та Карибського басейну постійно присутня загроза виникнення стихійних лих. З метою зниження цієї загрози забезпечується впровадження стратегії стійкого «блакитного» економічного розвитку, що має на меті забезпечення балансу між господарською діяльністю та збереженням морських і берегових екосистем. Для збереження та нарощування людського капіталу в регіоні надається доступ до нових можливостей соціально вразливим верствам населення через можливість користування послугами кредитно-ощадних установ, покращених послуг системи охорони здоров'я, харчування для бідного населення. Світовий банк надає широкий спектр консультаційних послуг і технічної допомоги. На цій основі в окремих країнах введено в дію нормативно-правову

базу обліку в державному секторі; розроблено систему сільськогосподарського страхування дрібних фермерів; розробляються програми з метою підвищення якості освіти, житлового будівництва, лісокористування тощо.

На Близькому Сході та Північній Африці пріоритетом залишається сприяння створенню більш загальних і підзвітних інституційних структур у поєднанні із забезпеченням економічного розвитку на основі розширення можливостей. Реалізуються програми: реформ ринку праці та професійної освіти; сприяння зменшенню безробіття молоді; підтримки фермерських господарств; зміцнення ділового середовища; підвищення ролі нових технологій у розвитку приватного сектора. Близькій Схід та Північна Африка – найменш інтегрований регіон світу. З метою подолання цієї проблеми Світовий банк сприяє поглибленню співробітництва в регіоні, особливо в енергетиці та приватному секторі. У цих сферах реформи мають сприяти розширенню трансграничних інвестицій та створенню регіонального ринку. Гострою проблемою регіону є біженці, тому Світовий банк забезпечує реалізацію проектів, що передбачають пільгове фінансування окремих соціально-економічних потреб біженців. Також триває реалізація проектів по забезпеченню оздоровлення економік країн та впровадження економічних перетворень.

У країнах Південної Азії з метою підтримки сталого розвитку та створення робочих місць проводиться модернізація інфраструктури, розвиток сільського господарства, заохочується розвиток приватного сектора. Для зміцнення людського капіталу підвищується доступність освіти, проводяться заходи щодо покращення системи охорони здоров'я, вдосконалюється соціальний захист населення за межею бідності. У країнах регіону відмічено високий ризик виникнення конфліктів та нестабільності, що призводить до зростання міграції та напруги на кордонах. Крім цього, існує проблема значної ймовірності стихійних лих і підвищення рівня моря. З метою вирішення цих проблем Світовий банк реалізує спеціальні соціальні проекти, а також проекти, що дозволяють знизити вплив виробництва на зміни клімату. Для подолання проблеми бідності та забезпечення економічного зростання в інтересах широких верств населення в регіоні реалізуються проекти з покращення транспортного сполучення, безпечного водозабезпечення, розвитку комплексної регіональної цифрової інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити висновок про високу роль Світового банку в забезпеченні сталого розвитку. Зростання обсягу фінансування реалізації цілей сталого розвитку групою Світового банку свідчить про ефективну діяльність організації в цілому,

що дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси та співпрацювати з новими фінансовими партнерами. Аналіз результатів використання фінансових ресурсів свідчить про їх неповне використання. Така ситуація потребує впровадження заходів, що мають забезпечити більш повне використання фінансових ресурсів у рамках роботи групи Світового банку. Аналіз реалізації проектів та програм по впровадженню сталого розвитку на глобальному рівні свідчить про формування унікального підходу до кожного регіону світу. Світовий банк забезпечив ефективне поєднання досягнення універсальних напрямів сталого розвитку та вирішення особливих проблем груп країн по всьому світу.

Перспективою подальших досліджень є більш ґрунтовний аналіз регіональних проблем і підвищення ефективності їх вирішення за сприяння Світового банку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Meadows D. H., Randers J., Meadows D. L., Behrens W. W. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books, 1972. 205 p.
2. *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. URL: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
3. Barbier E. B. *The Concept of Sustainable Economic Development*. *Environmental Conservation*. 1987. Vol. 14. No. 2. P. 101–110.
4. Bartlett A. A. *Reflections on Sustainability, Population Growth and the Environment*. *Population and Environment*. 1994. Vol. 16. Issue 1. P. 5–35.
5. Якість економічного зростання / В. Томас, М. Дайлами, А. Дарешвар та ін. / пер. з англ. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 350 с.
6. Дейлі Г. *Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку* / пер. з англ. Київ: Інтелсфера, 2002. 312 с.
7. *Work, Learning and Sustainable Development. Opportunities and Challenges* / Fien J., Macclean R., Park M.-G. (editors). Springer, 2009. 516 p.
8. *Искоренение бедности. Инвестиции в расширение возможностей. Всемирный банк. Годовой отчет 2018*. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30326/211296RU.pdf>
9. *Искоренить крайнюю бедность. Ускорить обеспечение общего благосостояния. Всемирный банк. Годовой отчет 2017*. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/27986/211119RU.pdf>

REFERENCES

- Barbier, E. B. "The Concept of Sustainable Economic Development". *Environmental Conservation*, vol. 14, no. 2 (1987): 101-110.
- Bartlett, A. A. "Reflections on Sustainability, Population Growth and the Environment". *Population and Environment*, vol. 16, no. 1 (1994): 5-35.
- Deili, H. *Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku* [Out of growth. Economic Theory of Sustainable Development]. Kyiv: Intelsfera, 2002.

"Iskoreneniye bednosti. Investitsii v rasshireniye vozmozhnostey. Vsemirnyy bank. Godovoy otchet 2018" [Poverty eradication. Investment in empowerment. The World Bank. Annual report 2018]. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30326/211296RU.pdf>

"Iskorenit kraynyuyu bednost. Uskorit obespecheniye obshchego blagosostoyaniya. Vsemirnyy bank. Godovoy otchet 2017" [Eliminate extreme poverty. Accelerate the provision of general well-being. The World Bank. Annual Report 2017]. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/27986/211119RU.pdf>

Meadows, D. H. et al. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books, 1972.

"Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development". <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Tomas, V. et al. *Yakist ekonomichnoho zrostannia* [The quality of economic growth]. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2002.

Work, Learning and Sustainable Development. Opportunities and Challenges. Springer, 2009.